

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO,
DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE

ANALIZA UKREPOV DRUŽINSKE POLITIKE Z VIDIKA SPOLA

Ljubljana, 2012

Analiza je bila pripravljena v okviru projekta Integracija načela enakosti spolov – strateško, ki ga iz sredstev programa PROGRESS sofinancira Evropska komisija. Evropska komisija ni odgovorna za vsebino in njeno nadaljnjo uporabo, ker predstavlja poglede izvajalca projekta.

IZVLEČEK

Analiza ukrepov družinske politike predstavlja eno izmed aktivnosti projekta *Integracija načela enakosti spolov – strateško*, ki ga je sofinancirala Evropska komisija, in sicer v okviru programa PROGRESS. Ključni dokument na analiziranem področju je Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike iz leta 1993. Namen analize ukrepov družinske politike z vidika spola je bilo ugotoviti, ali ukrepi družinske politike upoštevajo razlike med ženskami in moškimi ter na kakšen način upoštevajo te razlike. Pri tem se je analiza osredotočila na štiri področja, in sicer ekonomsko-fiskalno področje, področje družbenih služb in drugih dejavnosti, področje dela, zaposlitev in zaposlovanja ter področje stanovanjskega gospodarstva.

Analiza družinske politike z vidika spola je bila narejena na podlagi metode štirih korakov vključevanja načela enakosti spolov v politike:

1. Katere so ciljne skupine žensk in moških, ki jim je predlog politike namenjen?
2. Kakšne so razlike glede položaja ter vlog žensk in moških na področju, na katerega predlog politike neposredno posega?
3. Ali bo predlog politike vplival na položaj ter vloge žensk in moških na področjih, kjer je neenakost med spoloma najbolj očitna?
4. Kako preoblikovati predlog politike, da bo spodbujal enakost spolov?) pregleda predlagana politika oz. program in se nato preoblikuje v smeri večje enakosti med spoloma.

Analiza ukrepov družinske politike je pokazala, da je večina ukrepov v osnovi dobrih, vendar bi jih bilo potrebno nekoliko preoblikovati na način, da bi spodbujali večjo enakost spolov v družinah. V času nastajanja analize je bila sprejeta tudi nova zakonodaja na področju družinske politike in uvedla predvsem spremembe na področju družinskih prejemkov. Prenovljeni ukrepi so omejili nekatere pravice staršev, z vidika načela enakosti spolov pa so bolj nenaklonjeni ženskam kot moškim.

ABSTRACT

Gender analysis of family policy measures was one of the activities set in the project *Gender Mainstreaming – Strategically*, that was co-financed by European Commission within the program PROGRESS. The basis of the analysis was the planning-strategic document, namely the Resolution on the grounds for the formation of family policy from 1993. The purpose of the analysis was to find out, whether and how the family policy measures consider gender differences. The analysis focused on four main areas of measures, i.e. economic and fiscal measures, measures within social services and other activities, measures within employment and measures within household policy. The analysis was based on the gender mainstreaming method that includes the four steps:

1. Who are the target groups of women and men for whom the policy proposal is designed for?
2. What are the differences in position of women and men for whom the policy proposal is designed for?
3. Will the policy proposal affect the position and the role of women and men?
4. How to transform the policy proposal in order to encourage the gender equality?

According to those four steps analysis showed that the family policy measures are in general very effective, however they should be transformed in order to encourage higher level of equality between women and men. In the time of writing analysis the new legislation (also included in the analysis) in the field of family benefits and other measures was adopted. Consequently, some measures became more restricted and unfortunately more reluctant to women.

Kazalo

Uvod	4
Ekonomsko-fiskalno področje	6
Otroški dodatek.....	6
Dohodninska olajšava za vzdrževane družinske člane	8
Posebne pomoči za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju	9
Dodatek za varstvo in vzgojo otrok za otroke do 3 let, ki niso v vrtcu.....	9
Pomoč za opremo novorojenca.....	9
Starševski dodatek.....	10
Znižanje tarifnih stopenj in oprostitve plačevanja prometnega davka.....	10
Spremembe na področju družinskih prejemkov	10
Področje družbenih služb in drugih dejavnosti	19
Vključenost otrok v vrtce in šole	19
Ukrepi s področja zdravstvenega varstva.....	19
Servisi za informiranje, izobraževanje in svetovanje staršev, partnerjev, zakoncev in otrok.....	19
Servisi za pomoč družinam na domu.....	20
Delo, zaposlitev, zaposlovanje	24
Porodniški dopust, dopust za nego otroka ter nadomestilo izgubljenega zaslužka za čas tega dopusta.....	24
Pravica do različnega delovnega časa za starše z majhnimi otroki do 3 let.....	24
Pravica do nadomestila zaradi nege ožjega družinskega člana.....	24
Polno socialno zavarovanje v primeru delne zaposlitve ali začasne prekinitve z dela, zaradi nege in skrbi za majhnega otroka in nege ter skrbi za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju	25
Plačilo prispevkov v primeru štirih ali več otrok	25
Spremembe na področju trga dela.....	25
Stanovanjsko gospodarstvo	33
Posojila z ugodnimi pogoji za mlade družine, družine z več otroki in za ekonomsko ogrožene družinske člane.....	33
Zagotavljanje primernih stanovanjskih standardov za družine.....	33
Subvencioniranje najemnin socialno ogroženim družinam	34
Spremembe na področju stanovanjske politike.....	34
Sklep	37
Viri	39

Uvod

Družinska politika je področje, ki vključuje socialne, ekonomske, pravne, pedagoške, zdravstvene, fiskalne in druge ukrepe, ki jih določen politično-administrativni sistem izvaja, da bi posredno ali neposredno vplival na življenjske pogoje družin oziroma njenih članov, njihov nastanek oziroma razvoj. Dokument, ki določa smeri razvoja posameznih delov družinske politike, je Resolucija o temeljnih oblikovanju družinske politike¹ iz leta 1993. Ukrepi, ki so vključeni v omenjeno resolucijo, pomembno vplivajo na življenje žensk in moških, saj ustvarjajo pogoje za izboljšanje kakovosti življenja vseh družin ter enake možnosti osebnega razvoja vseh staršev. Najbolj ključne med njimi smo analizirali z vidika spola. Ugotavljanje učinka družinske politike je ključnega pomena, da bi lahko potrdili, da so pogoji in možnosti resnično enaki za vse oblike družin in vse starše. Zato si moramo pri ugotavljanju učinka posameznega ukrepa zastaviti štiri ključna vprašanja, in sicer:

Katere so ciljne skupine žensk in moških, ki jim je predlog politike namenjen?

Na prvi stopnji nas zanima, ali se predlog politike nanaša na celotno populacijo žensk in moških ali na specifične skupine znotraj populacije žensk in moških. Na področju družinske politike so splošna ciljna skupina ženske in moški z otroki, starimi do 18 let (oziroma 26 let, v kolikor se še šolajo in imajo status vzdrževanih družinskih članov).

Kakšne so razlike glede položaja ter vlog žensk in moških na področju, na katerega predlog politike neposredno posega?

Ko smo določili ciljno skupino, začnemo s preverjanjem podatkov, ločenimi po spolu, ter pregledamo rezultate že opravljenih analiz. Za področje družinske politike smo preverjali podatke in analize, dostopne na spletni strani Statističnega urada RS, portalu Eurostat, spletni strani ministrstev (predvsem Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve), Inštituta RS za socialno varstvo, Inštituta za varovanje zdravje, Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) ter drugih relevantnih virov. Pri preverjanju podatkov smo upoštevali spremembe na področju zakonodaje, predvsem Zakon

¹ Resolucija o temeljnih oblikovanju družinske politike v Republiki Sloveniji, sprejeta s strani Državnega zbora RS 9. Julija 1993. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_RESO13.html (1. junij 2012).

o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, ki se je pričel uporabljati s 1. januarja 2012 ter Zakon za uravnoteženje javnih financ – ZUJF², ki je bil sprejet 11. maja 2012.

Ali bo predlog politike vplival na položaj ter vloge žensk in moških na področjih, kjer je neenakost med spoloma najbolj očitna?

Pridobljeni podatki (ločeni po spolu) ter analize nam ustvarijo sliko o neenakostih znotraj ciljne skupine, naša naslednja naloga je ugotoviti, ali ukrepi družinske politike vplivajo na neenakosti med spoloma, predvsem na naslednjih področjih: finančni položaj, starševstvo, možnosti usklajevanja družinskega in poklicnega življenja, izobrazba, zaposlitvene možnosti, karierni razvoj, zdravje, izpostavljenost nasilju, socialna vključenost ter poraba časa.

Kako preoblikovati predlog politike, ki bo spodbujal enakost spolov?

Z ugotovitvijo vpliva ukrepov na položaj in vloge žensk in moških ter razlike med njimi smo si ustvarili temelje za preoblikovanje ukrepov na področju družinske politike. Cilj je, da ukrepe preoblikujemo tako, da le ti ne bodo poglobljali niti ohranjali neenakosti, ampak da bodo naši predlogi prispevali k zmanjševanju in odpravljanju razlik med ženskami in moškimi ter spodbujajo večjo enakost spolov.

Ukrepe, ki bodo v nadaljevanju analizirani z vidika spola, Resolucija deli na štiri temeljna področja, in sicer na:

1. ekonomsko-fiskalno področje,
2. področje družbenih služb in drugih dejavnosti,
3. področje zaposlovanja in
4. področje stanovanjskega gospodarstva.

² Zakon za uravnoteženje javnih financ – ZUJF, sprejet s strani Državnega zbora RS 11. maja 2012. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO6388.html (1. junij 2012).

Ekonomsko-fiskalno področje

Ključni **cilj** ukrepov na ekonomsko-fiskalnem področju je finančna podpora družinam za pokrivanje minimalnih življenjskih stroškov za otroka, delna kompenzacija stroškov za vzdrževanje otrok in izboljšanje življenjske ravni družin. Neposredne in posredne dajatve zato predstavljajo pomemben priliv v družinski proračun.

Ukrepi na ekonomsko-fiskalnem področju, ki so namenjeni finančni podpori družinam, so naslednji:

Otroški dodatek

Otroški dodatek je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka. Do otroškega dodatka so bili po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP)³ upravičeni otroci do dopolnjenega 18. leta starosti, oziroma do 26. leta starosti, v kolikor se oseba šola in ima status učenca, dijaka, vajenca ali študenta na dodiplomskem študiju. Ta pravica se je prenehala uporabljati z Zakonom o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS)⁴, po katerem je do otroškega dodatka upravičen eden izmed staršev, in sicer do 18. leta starosti otroka, pri čemer dohodek na družinskega člana ne presega 99 % neto povprečne mesečne plače v RS. Otroški dodatek ni nadomestilo za plačo, upravičenost pa ni pogojena z zaposlitvenim statusom. Prav tako se socialna pomoč in otroški dodatek ne izključujeta. Koriščenje pravice do otroškega dodatka ima le eden od staršev (oziroma druga oseba). Leta 2010 je bilo do otroškega dodatka upravičenih 374.466 oseb. Z novim zakonom, ki se je pričel uporabljati s 1. januarjem 2012, se je število upravičenih oseb do otroškega dodatka znižalo. Aprila 2012 je bilo upravičenih 259.348 oseb. Prav tako sta se z novim zakonom odpravila zgornja dva razreda (7. in 8.), zneski v 5. in 6. razredu so se znižali za 10 %, zneski od 1. do 4. razreda pa so ostali nespremenjeni.

³ Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih – ZSDP, sprejet s strani Državnega zbora RS 21. novembra 2001, v veljavi od 19. decembra 2011. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO1430.html (16. maj 2012).

⁴ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev – ZUPJS, sprejet s strani Državnega zbora RS 15. julija 2010, v veljavi od 14. avgusta 2010. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO4780.html (16. maj 2012).

Tabela: Število upravičenih oseb do otroškega dodatka

Leto	Število upravičenih oseb
april 2012	259.348
april 2011	370.426
2010	374.466
2009	378.348
2008	376.802

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2012

Tabela: Višine otroškega dodatka, glede na dohodkovni razred in število otrok

Dohodkovni razred	Povprečni mesečni dohodek na osebo (v % in evrih)	Znesek otroškega dodatka za otroka do konca osnovne pole ali do 18 leta (v evrih)			Znesek otroškega dodatka za otroka do konca osnovne pole ali do 18 leta (v evrih)		
		1. otrok	2. otrok	3. otrok in naslednji otrok	1. otrok	2. otrok	3. in naslednji otrok
1	do 18 % do 177,73	114,31	125,73	137,18	168,31	179,73	243,55
2	nad 18 % do 30 % nad 177,73 do 296,22	97,73	108,04	118,28	142,73	153,04	206,88
3	nad 30 % do 36 % nad 296,22 do 355,46	74,48	83,25	91,98	110,48	119,25	162,89
4	nad 36 % do 42 % nad 355,46 do 414,70	58,75	67,03	75,47	85,75	94,03	128,58
5	nad 42 % do 53 % nad 414,70 do 523,32	43,24	50,45	57,63	61,24	68,45	92,94
6	nad 53 % do 64 % nad 523,32 do 631,93	27,40	34,29	41,14	39,10	45,99	64,05

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2012

Obstajajo tudi izjeme, pri katerih se otroški dodatek poveča. Za otroke, ki živijo v enostarševskih družinah, se višina otroškega dodatka poviša za 10 % (za vsakega otroka, ki je upravičen do otroškega dodatka), pri čemer se upošteva uvrstitev družine v dohodkovni razred.

Dohodninska olajšava za vzdrževane družinske člane

Z naraščanjem dohodkov upada višina otroškega dodatka. Na določeni ravni družinskih dohodkov pravica do otroškega dodatka preneha, vendar na drugi strani narašča davčni prihranek kot posledica davčnih olajšav.

Tabela: Prikaz davčnega prihranka ob sistemu dohodnine iz leta 2007

Višina dohodka	Tip družine	SISTEM 2007 (zneski v €)		
		1 otrok	2 otroka	3 otroci
Minimalni dohodek	Samohranilec / ka	0	0	0
	1 zaposlen / a	0	0	0
	2 zaposlena	0	0	0
Minimalna plača	Samohranilec / ka	349	381	381
	1 zaposlen / a	32	32	32
	2 zaposlena	0	0	0
0,7 povprečne plače	Samohranilec / ka	349	729	983
	1 zaposlen / a	349	634	634
	2 zaposlena	255	255	255
1 povprečna plača	Samohranilec / ka	590	1.044	1.677
	1 zaposlen / a	424	804	1.333
	2 zaposlena	349	567	567
1,2 povprečne plače	Samohranilec / ka	590	1.231	1.964
	1 zaposlen / a	590	1.090	1.723
	2 zaposlena	349	729	775
1,5 povprečne plače	Samohranilec / ka	894	1.535	2.604
	1 zaposlen / a	590	1.231	2.153
	2 zaposlena	349	729	1.087
2 povprečni plači	Samohranilec / ka	895	1.869	3.492
	1 zaposlen / a	895	1.869	3.209
	2 zaposlena	590	1.044	1.677
2,5 povprečne plače	Samohranilec / ka	895	1.869	3.492
	1 zaposlen / a	895	1.869	3.492

	2 zaposlena	590	1.231	2.035
3 povprečne plače	Samohranilec / ka	895	1.869	3.492
	1 zaposlen / a	895	1.869	3.492
	2 zaposlena	894	1.535	2.604

Vir: magistrsko delo Maje Hostnik Kališek (2011)

Posebne pomoči za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju

Med posebne pomoči družinam z otroki s posebnimi potrebami, ki potrebujejo posebno nego in varstvo, spada dodatek za nego otroka, ki je v obliki mesečnega prejemka. Pravico do dodatka lahko uveljavlja eden od staršev za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo. Upravičenost do pravice velja dokler trajajo razlogi oziroma do otrokovega 18. leta starosti. Od 1. julija 2011 dodatek za nego znaša 101,05 €, za otroke s težko motnjo v razvoju in težko gibalno ovirane otroke pa 202,17 €.

Tabela: Število upravičenih otrok do dodatka za nego

Leto	Število upravičenih otrok
april 2012	6.082
april 2011	5.900
2010	5.992
2009	6.022

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2012

Dodatek za varstvo in vzgojo otrok za otroke do 3 let, ki niso v vrtcu

Višina otroškega dodatka se poveča za 20 % v primeru, da predšolski otrok ni vključen v predšolsko vzgojo / vrtec.

Pomoč za opremo novorojenca

Ob rojstvu otroka starši prejmejo enkratni denarni prejemek, ki je namenjen nakupu opreme za novorojenega otroka. Namesto denarja je mogoče izbrati opremo v enaki vrednosti (paket). Pomoč ob rojstvu otroka od 1. julija 2011 znaša 280,75 €. Z ZUJF se je uvedel premoženjski cenzus za uveljavljanje pravice, ki znaša 64 % (631,93 €) povprečnega mesečnega dohodka na družinskega člana.

Tabela: Število upravičenih oseb do pomoči za opremo novorojenca

Leto	Število upravičenih oseb
januar 2012 – april 2012	6.639
2010	23.197
2009	22.012
2008	21.111

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2012

Starševski dodatek

V kolikor oseba ni upravičena do starševskega nadomestila (na primer brezposelna oseba, študentka) ima pravico do mesečne denarne pomoči, in sicer starševskega dodatka. Pravico uveljavlja mati otroka, oče pa le v primerih, če mati otroka zapusti, umre ali trajno / začasno ni sposobna za samostojno življenje in delo. Aprila 2012 je starševski dodatek prejelo 2.592 oseb. Z ZUJF se je višina starševskega dodatka 31. maja 2012 zvišala z 196,46 € na 251,00 €. Višji znesek prejmejo vse upravičene osebe, tudi če so vlogo vložile pred uveljavitvijo ZUJF.

Tabela: Število upravičenih oseb do starševskega dodatka

Leto	Število upravičenih oseb
april 2012	2.592
april 2011	2.713
2010	2.747
2009	2.791

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2012

Znižanje tarifnih stopenj in oprostitve plačevanja prometnega davka

Ukrep se navezuje na izdelke, ki so potrebni za vzdrževanje otrok, saj so le ti uvrščeni v najnižjo tarifno stopnjo prometnega davka.

Spremembe na področju družinskih prejemkov

Prenovljena zakonodaja (ZUJF in ZUPJS) je uvedla precej sprememb na področju družinskih prejemkov:

- Pri uveljavljanju pravice do otroškega dodatka se je uvedla nova starostna omejitev, in sicer 18 let. Pred tem je bila zgornja meja 26 let, v kolikor je bila oseba še vzdrževan družinski član. Ukinjena sta najvišja dva dohodkovna razreda (7. in 8. razred), višine otroškega dodatka pa so se znižale za 10 % v 5. in 6. dohodkovnem razredu.
- Pravico do pomoči ob rojstvu po novem lahko uveljavljajo družine, katerih dohodek ne presega 64 % povprečnega mesečnega dohodka na družinskega člana.
- Premoženski cenzus se je uvedel tudi pri uveljavljanju pravice do dodatka za veliko družino (64 % povprečnega mesečnega dohodka na družinskega člana).
- Višina starševskega dodatka se je zvišala s 196,46 € na 251,00 € mesečno.

Katere so ciljne skupine žensk in moških, ki jim je predlog politike namenjen

Določitev ciljne skupine in ugotovitev njenih osnovnih značilnosti je prvi korak pri ustvarjanju širše slike ciljne skupine. **Ciljna skupina** so enostarševske⁵ in dvostarševske družine, torej ženske in moški z otrokom oziroma več otroki. Ob registrskem popisu leta 2011 je bilo v Sloveniji približno 40 % parov brez otrok, dobra polovica parov z otroki, približno četrtnina pa enostarševskih družin. Med enostarševskimi družinami prevladujejo mame z otroki. Po podatkih registrskega popisa je bilo med enostarševskimi družinami 84 % mater z otroki, očetov z otroki pa 16 %⁶.

Tabela: Struktura družin v Sloveniji

Tip družine	Delež, 2011
Zakonski par brez otrok	22,1 %
Zakonski par z otroki	41,9 %
Mati z otroki	21,1 %
Oče z otroki ⁷	4,1 %
Zunajzakonska partnerja brez otrok	2,1 %
Zunajzakonska partnerja z otroki	8,7 %

Vir: Statistični urad RS, 2011

⁵ Po Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS) se za enostarševsko družino šteje »skupnost enega izmed staršev z otroki, kadar je drugi od staršev umrl in otrok po njem prejemkov za preživljanje ne prejema ali je drug izmed staršev neznan ali kadar otrok po drugem izmed staršev prejemkov za preživljanje dejansko ne prejema.«

⁶ SURS. 2011b. *Gospodinjstva in družine*. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4029 (1. junij 2012).

⁷ Opomba SURS: Podatki iz popisov nam očeta opredelijo z družino. Samo tisti moški, ki ob popisu živi skupaj z otroki, je v popisu statistično štet kot oče. Pri tem ni pomembno, ali živi z ženo, partnerko ali sam z otroki. Med očete se statistično torej ne štejejo biološki očetje, ki ne živijo skupaj z otroki.

Kakšne so razlike glede položaja ter vlog žensk in moških na področju, na katerega predlog politike neposredno posega?

Na ekonomsko-fiskalnem področju so ključne predvsem razlike med spoloma, ki vplivajo na finančni položaj žensk in moških. Kljub povprečno višji izobrazbi ženske težje najdejo zaposlitev, se redkeje samozaposlujejo, zasedajo nižja delovna mesta, imajo slabše karijerne možnosti in so, glede na stopnjo strokovne usposobljenosti, slabše plačane kot moški.

Delovno aktivno prebivalstvo

Po podatkih Eurostat je bilo leta 2010 delovno aktivnih približno 53 % žensk in 65 % moških (v obeh primerih nad povprečjem EU).

Tabela: Delovno aktivno prebivalstvo, glede na spol

Delovno aktivno prebivalstvo ⁸	Ženske	Moški
EU-27	50,58 %	65,02 %
Slovenija	53,25 %	65,28 %

Vir: Eurostat, 2010

Stopnja zaposlenosti in brezposelnosti

Stopnja zaposlenosti žensk, starih od 25 do 64 let, je leta 2010 znašala 66,5 %, stopnja zaposlenosti moških, prav tako starih od 25 do 64 let, pa 74,0 %.

Tabela: Stopnja zaposlenosti, glede na spol

Stopnja zaposlenosti ⁹ (20-64 let)	Ženske	Moški
EU-27	62,1 %	75,1 %
Slovenija	66,5 %	74,0 %

Vir: Eurostat, 2010

Stopnja brezposelnosti žensk je bila leta 2011 7,9 %, stopnja brezposelnosti moških pa 8,2 %.

⁸ Delovno aktivno prebivalstvo vključuje zaposlene in samozaposlene osebe (SURS).

⁹ Stopnja zaposlenosti vključuje delovno aktivno prebivalstvo ter registrirane brezposelne osebe (SURS).

Tabela: Stopnja brezposelnosti, glede na spol

Stopnja brezposelnosti ¹⁰ , 2011	Ženske	Moški
EU-27	9,7 %	9,5 %
Slovenija	7,9 %	8,2 %

Vir: Eurostat, 2011

Plačna vrzel

Eden od podatkov, ki je pomemben za ciljno skupino, je tudi plačna vrzel oziroma razlika med plačo ženske in plačo moškega. Plačna vrzel v Sloveniji je v letu 2010 znašala 4,4 %. Ženske so torej v povprečju zaslužile 95,6 % povprečne bruto plače moških.

Tabela: Plačna vrzel v Sloveniji in EU

Plačna vrzel, 2010	Razlika (%)
EU-27	16,4
Slovenija	4,4 % ¹¹

Vir: Eurostat, 2010

Stopnja tveganja revščine

Stopnja tveganja revščine in socialne izključenosti v Sloveniji je, po podatkih portala Eurostat iz leta 2010, višja pri ženskah (14,1%) kot pri moških (11,3 %).

Tabela: Stopnja tveganja revščine in socialne izključenosti, glede na spol

Stopnja tveganja revščine in socialne izključenosti (2010)	Ženske	Moški
EU-27	17,0 %	15,6 %
Slovenija	14,1 %	11,3 %

Vir: Eurostat, 2010

¹⁰ Stopnja brezposelnosti je delež brezposelnih oseb v aktivnem prebivalstvu (SURS).

¹¹ Pri tem je potrebno dodati, da se je plačna vrzel v Sloveniji tako močno znižala predvsem na račun vplivov gospodarske krize, ki so povzročili, da se je v večini dejavnosti znižala zaposlenost žensk z najnižjimi plačami, kar je povzročilo tudi dvig povprečne plače žensk. Pričakovati je, da se bo po umiritvi krize plačna vrzel med ženskami in moškimi spet dvignila, saj se bo povečevala zaposlenost moških v dejavnostih, ki so finančno uspešnejše od dejavnosti, v katerih so tradicionalno zaposlene ženske.

Na stopnjo tveganja revščine vpliva tudi tip družine. Leta 2010 je skoraj tretjina enostarševskih družin z vsaj enim vzdrževanim otrokom živela pod pragom tveganja revščine. V enakih razmerah je istega leta živelo 10,4 % dvostarševskih družin z vsaj enim vzdrževanim otrokom. Pri enostarševskih družinah je mogoče opaziti trend povečevanja stopnje tveganja revščine.

Tabela: Stopnja tveganja revščine, glede na tip družine

Tveganje revščine, glede na tip gospodinjstva	2 odrasla z vsaj 1 vzdrževanim otrokom	1-starševsko gospodinjstvo z vsaj 1 vzdrževanim otrokom
1997	12,6 %	18,5 %
2004	7,0 %	23,4 %
2009	11,0 %	28,1 %
2010	10,4 %	31,4 %

Vir: Inštitut RS za socialno varstvo, 2012

Odvisnost od dohodka

Družinski prejemki vplivajo na povečanje družinskega proračuna. Otroški dodatek predstavlja gospodinjstvom z otroki (0-18 let) v povprečju 4,2 % prihodkov.

Tabela: Odvisnost od dohodkov v gospodinjstvih z otroki, starimi do 18 let

Leto	Delež dohodka iz dela vnega razmerja	Delež dohkov preko študentskega servisa	Delež prihodkov iz lastnih prejemkov	Delež prihodkov iz denarnih pomoči in daril	Delež prihodkov od drugih družinskih prejemkov	Delež prihodkov od drugih socialnih prejemkov	Delež prihodkov od nadomestil za brezposelnost	Delež prihodkov od otroških dodatkov	Delež prihodkov od pogodb in neposrednih plačil	Delež prihodkov od pokojnin	Delež prihodkov od samozaposlitev	Ostali dohodki
2008	71,7	2,2	0,9	0,4	2,5	3,6	0,3	3,8	1,3	5,2	6,9	1,1
2009	71,1	2,2	1,5	0,5	2,7	3,3	0,2	3,9	1,2	5,0	7,4	1,1
2010	72,2	1,6	1,1	0,6	3,1	3,7	0,6	4,2	0,9	3,8	6,9	1,4

Vir: Inštitut RS za socialno varstvo, 2012

Poraba finančnih sredstev

Razlike med spoloma je mogoče opaziti tudi pri porabi denarja. Po podatkih SURS¹² so za otroke anketirane osebe porabile povprečno 184 € mesečno, medtem ko so moški za otroke na mesec

¹² SURS. 2011a. Anketa o življenjskih pogojih – 2010. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4178 (26. april 2012).

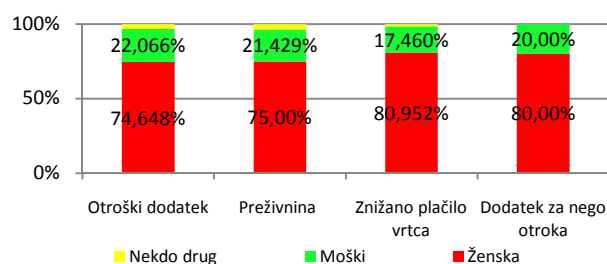
porabili manj denarja (178 €) kot ženske (190 €). Moški so v povprečju mesečno porabili več denarja za lastne potrebe (116 €), v primerjavi z ženskami (95 €).

Uveljavljanje pravice do družinskih prejemkov

Z vidika družinskega proračuna so pomembne tudi razlike med spoloma pri uveljavljanju pravice do družinskih prejemkov. Višina otroškega dodatka je odvisna od dohodka družine, dohodninske olajšave za vzdrževanega družinskega člana pa so odvisne od dohodka družinskega člana, ki pravico uveljavlja. Poleg tega imajo največje koristi z naslova otroških dodatkov družine z nizkimi oziroma najnižjimi dohodki, največje koristi z naslova davčnih olajšav pa imajo družine z visokimi oziroma najvišjimi dohodki. Razlog je ta, da davčni zavezanci z nižjimi dohodki olajšav za otroke ne morejo izkoristiti v celoti, zato je njihova korist zelo majhna ali pa je sploh ni. Dohodninske olajšave pa so izrazite tudi pri družinah z večjim številom otrok. Dohodninske olajšave so, poleg višine dohodka in števila otrok, odvisne tudi od tipa družine in zaposlenosti družinskih članov. Podatki kažejo, da so učinki dohodninske olajšave višji v enostarševskih družinah, najnižji pa v dvostarševskih družinah, v katerih sta oba starša zaposlena¹³.

Po podatkih raziskave *Enakost spolov v družinskem življenju in partnerskih odnosih*¹⁴ otroški dodatek v večini uveljavljajo ženske (74,6 %).

Tabela: Uveljavljanje pravice do družinskih prejemkov, glede na spol

Vir: Raziskava *Enakost spolov v družinskem življenju in partnerskih odnosih*, 2012

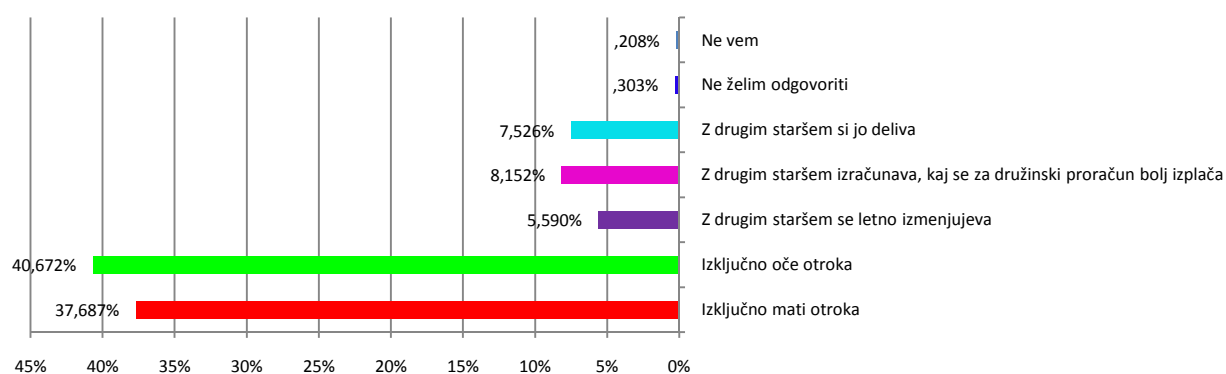
Dohodninsko olajšavo za vzdrževane družinske člane pa najpogosteje uveljavljajo izključno očetje (40,7 %), med katerimi prevladujejo tisti z najvišjimi dohodki (nad 1280 € povprečnega mesečnega neto osebnega prihodka). V 37,7 % primerih dohodninsko olajšavo uveljavljajo izključno matere, in

¹³ Hostnik Kališek, Maja. 2011. *Ekonomski položaj družin z vidika davčnih olajšav in družinskih prejemkov – magistrsko delo*. Maribor: Pravna fakulteta.

¹⁴ Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2012. *Raziskava Enakost spolov v družinskem življenju in partnerskih odnosih*. Dostopnost: raziskava še ni javno dostopna.

sicer predvsem tiste z najnižjimi dohodki (manj kot 550 € povprečnega mesečnega neto osebnega prihodka). 7,5 % staršev so pravico deli, med njimi pa prevladujejo osebe s srednjim dohodkom (od 550 € do 1280 € povprečnega mesečnega neto dohodka). 8,2 % parov z otroki izračuna, kaj se za družinski proračun bolj izplača. Predvsem so to pari z najvišjim dohodkom. 5,6 % staršev se letno izmenjuje pri uveljavljanju pravice so dohodninske olajšave, med takšnimi primeri pa prevladujejo starši z nizkimi dohodki.

Tabela: Uveljavljanje pravice do uveljavljanja dohodninske olajšave za vzdrževanega družinskega člana, glede na spol

Vir: Raziskava *Enakost spolov v družinskem življenju in partnerskih odnosih, 2012*

Ali predlog politike vpliva na položaj ter vloge žensk in moških na področjih, kjer je neenakost med spoloma najbolj očitna?

Ekonomsko-fiskalni ukrepi s področja družinske politike pozitivno vplivajo na **finančni položaj** družin. Družinski prejemki so še posebej pomembni za mlade družine, za katere se je, po podatkih raziskav, vstop v starševstvo izkazalo za najkriticnejše obdobje z vidika materialnih možnosti¹⁵. Zaradi pomanjkljivih podatkov, glede na spol, ne moremo z gotovostjo trditi, da vsi ukrepi različno vplivajo na finančni položaj žensk in moških. V splošnem vsi ti ukrepi pozitivno vplivajo na družinski proračun. Na podlagi podatkov o uveljavljanju družinskih prejemkov lahko rečemo, da se finančni položaj žensk izboljša, saj le te v večji meri uveljavljajo pravice do družinskih prejemkov. Pri otroškem dodatku je potrebno dodati, da se le ta poveča za 20 %, v kolikor otrok, v starosti od 11 mesecev do 3 let, ni vključen v vrtec oziroma v drugo družbeno organizirano in subvencionirano obliko vzgoje in varstva. Po drugi strani pa podatki kažejo, da, najverjetneje zaradi (povprečno) višje plače, očetje v večji meri koristijo pravice z naslova dohodninskih olajšav, kar pomeni, da se s tem izboljša tudi njihov finančni

¹⁵ Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2002. *Ekonomsko socialni položaj mladih družin v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede – Center za socialno psihologijo.

položaj. Za davčni sistem je sicer še posebej pomembno, da deluje nevtrarno. To pomeni, da ne vpliva na razporeditev plačanega dela in enako spodbuja zaposlovanje tako moških kot žensk. Podatki Ankete o življenjskih pogojih (SURF) iz leta 2010 sicer kažejo, da 82 % staršev enakovredno sprejema odločitve glede pomembnih izdatkov za otroke, vendar so hkrati tudi pokazali, da ženske zapravijo več finančnih sredstev za otroke in manj zase. Pri moških je ravno obratno.

Sprememba zakonodaje, predvsem zniževanje višine družinskih prejemkov in uvedba premoženjskega cenusa, lahko prizadene družinski proračun. Glede na podatek, da otroški dodatek (in tudi druge družinske prejemke) v večini uveljavljajo ženske ter da tudi same namenijo več finančnih sredstev za otroke, lahko sklepamo, da bodo ukrepi, ki znižujejo višino družinskih prejemkov, posledično njih bolj prizadeli kot moške. Pozitivni učinek pa bodo občutile matere, ki niso upravičene do starševskega nadomestila, in zato prejema starševski dodatek, saj se je višina tega prejemka povečala.

Kako preoblikovati predlog politike, ki bo spodbujal enakost spolov?

Ukrepe je potrebno preoblikovati na način, da družine (predvsem socialno ogrožene) ne bodo še naprej odvisne od otroškega dodatka in drugih družinskih prejemkov. Družine se namreč srečujejo s problemom, ko je otroški dodatek postal temelj družinskega proračuna za zagotovitev osnovnih potreb. Socialne pomoči so postale drugorazredne, posledično so otroci tisti, ki na nek način preživljajo starše. Zato je potrebno narediti ločnico med družinsko politiko in socialno politiko, torej striktno ločiti družinske prejemke od socialnih. Družinski prejemki morajo delovati kot dodatek družinskemu proračunu in ne kot njegovo nadomestilo. V takšnem primeru bi se lahko predlagala tudi uvedba univerzalnega otroškega dodatka. S tem bi bil otroški dodatek namenjen izključno pokrivanju osnovnih stroškov otrok, ki jih imajo vse družine, ne glede na socialni položaj.

Več kot polovica držav članic OECD ima univerzalen otroški dodatek, ki ni odvisen od dohodka družine. Se pa višina dodatka spreminja glede na ekonomski položaj družine. Tako se v Belgiji otroški dodatek zviša, v primeru brezposelnosti, daljše od 7 mesecev. Najvišje univerzalne otroške dodatke imajo na Madžarskem, Irskem in v Luksemburgu, kjer višina dodatka za družino z enim otrokom lahko

presega 5 % povprečne plače¹⁶. V Kanadi so do otroškega dodatka upravičeni vsi otroci, do 6. leta starosti. Višina dodatka znaša \$100 mesečno na otroka¹⁷.

¹⁶ Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. 2011. *Family cash benefits*. Več podatkov dostopnih na: <http://www.oecd.org/dataoecd/62/5/41917645.pdf> (17. april 2012).

¹⁷ Canada Revenue Agency. 2012. *Universal Child Care Benefits*. Dostopno na: <http://www.cra-arc.gc.ca/bnfts/uccb-puge/menu-eng.html> (20. julij 2012).

Področje družbenih služb in drugih dejavnosti

Družinska politika med drugim vključuje ukrepe, ki podpirajo delovanje družine ali pa do neke mere prevzamejo njene funkcije in tako med drugim pripomorejo tudi k lažjemu usklajevanju družinskega in poklicnega življenja staršev. Družinska politika ločuje med splošnimi službami, kamor spadajo vrtci, šole in zdravstveno varstvo, ter posebnimi službami, ki obsegajo različne servise za informiranje, izobraževanje, pomoč na domu in podobno. Vrtci in šole s svojimi storitvami neposredno ali posredno vplivajo na delovanje družine, medtem ko so posebne službe namenjene neposredno družini oziroma njenim članom.

Ključni **cilj** družinske politike na področju družbenih služb in drugih dejavnosti je podpiranje delovanja družin ali delno prevzemanje njenih funkcij, lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja staršev ter možnost socializacije in vzgoje otrok izven družinskega okolja.

Ukrepi družinske politike, ki podpirajo delovanje družine, delno prevzemajo njene funkcije in omogočajo lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja, so:

Vključenost otrok v vrtce in šole

Dostopnost vrtcev in šol je pomemben dejavnik pri socializaciji in socialni mobilnosti otrok. Vzgoja za enakost spolov že v najzgodnejšem obdobju pa zagotavlja uveljavljanje dejanskih enakih možnosti žensk in moških, ki se izražajo na različnih področjih družbenega življenja.

Ukrepi s področja zdravstvenega varstva

Na področju zdravja so pomembni predvsem ukrepi zdravstvenega varstva otrok, ukrepi za ženske in moške v rodnem obdobju ter ukrepi za duševno zdravje družin.

Servisi za informiranje, izobraževanje in svetovanje staršev, partnerjev, zakoncev in otrok

Ukrepi s področja informiranja, izobraževanja in svetovanja so namenjeni oblikovanju kakovostnega družinskega, partnerskega in starševskega razvoja.

Servisi za pomoč družinam na domu

Servisi so namenjeni posamezni osebi ali družini, ki potrebuje pomoč pri vsakdanjih opravilih. Potrebe so odvisne od posamezne družine, med ukrepe pa spadajo: varstvo otrok na domu, pomoč ostarelim in bolnim na domu, pomoč invalidom na domu ter gospodinjska pomoč na domu.

Varstvo in vzgoja za družine ali družinske člane s posebnimi potrebami

Osebam, ki potrebujejo posebno zaščito in pomoč, so namenjene različne zavodske ali druge oblike varstva in vzgoje, in sicer varstvo otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, varstvo ogroženih nosečnic in mater z otroki, varstvo trpinčenih žensk, varstvo odvisnikov ter varstvo starejših.

Ključna novost na področju družbenih služb in drugih dejavnosti je ta, da vrtec za 2. otroka ni več brezplačen. Po spremembi zakonodaje bodo družin plačevale 30 % cene vrtca za 2. otroka.

Katere so ciljne skupine žensk in moških, ki jim je predlog politike namenjen?

Enako kot pri prvem področju so **ciljna skupina** enostarševske in dvostarševske družine, obenem pa tudi deklice in dečki, otroci s posebnimi potrebami ter starejše osebe, ki koristijo pomoč na domu.

Kakšne so razlike glede položaja ter vlog žensk in moških na področju, na katerega predlog politike neposredno posega?

Vključenost otrok v vrtce

Za usklajevanje družinskega in poklicnega življenja staršev, hkrati pa za socializacijo otrok je dobra mreža vrtcev ključnega pomena. Po podatkih SURS je bilo leta 2011 je v vrtce vključenih 75,9 % otrok. Glede na spol, je bilo vključenih 76,5 % dečkov in 75,3 % deklic. Dečki nekoliko prevladujejo v javnih vrtcih (51,9 % dečkov in 48,1 % deklic), v zasebnih vrtcih pa je bilo razmerje med spoloma enako. Delež otrok, ki so vključeni v vrtce, je najvišji v starosti od 3. do 5. leta starosti (2. starostno obdobje). V splošnem pa z leti vključenost otrok v vrtce narašča.

Tabela: Delež otrok, ki so vključeni v vrtce, glede na spol

Vključenost otrok v vrtce	Delež, 2011	Število, 2011	Javni vrtci, 2011	Zasebni vrtci, 2011
Spol – skupaj	75,9 %	81.221 (100 %)	78.742 (97 %)	2.479 (3 %)
Deklice	75,3 %	39.105	48,1 %	50 %
Dečki	76,5 %	42.116	51,9 %	50 %

Vir: SURS, 2011

Tabela: Delež otrok, ki so vključeni v vrtce, glede na starostno strukturo

Vključenost otrok v vrtce, glede na starost	1 leto	2 leti	3 leta	4 leta	5 let	6 let
2004	26,5 %	48,0 %	66,8 %	75,9 %	83,8 %	4,3 %
2005	27,5 %	49,9 %	69,5 %	79,3 %	83,7 %	7,3 %
2006	28,7 %	53,1 %	70,1 %	81,8 %	86,3 %	4,7 %
2007	33,0 %	54,9 %	74,6 %	82,9 %	89,0 %	4,3 %
2008	38,5 %	60,4 %	77,3 %	85,6 %	89,9 %	4,3 %
2009	41,2 %	66,3 %	83,5 %	87,5 %	91,7 %	5,1 %
2010	41,4 %	65,8 %	82,8 %	88,9 %	90,7 %	6,3 %

Vir: Inštitut RS za socialno varstvo, 2012

V vrtec tako ni bilo vključenih 24,1 % otrok. Po podatkih *Raziskave o potrebah družin po različnih oblikah storitev*¹⁸ je bil razlog, da otrok ni bil vključen v vrtec, v največ primerih že zagotovljena druga oblike varstva. Slaba četrtina varstva ne potrebuje, ker je eden od staršev na porodniškem dopustu. 7 % anketiranih mesta v vrtcu ni dobilo, 1,4 % staršem pa delovni čas vrtca ni ustrezal.

Problem, s katerim se srečujejo starši, je premalo število mest v vrtcih. Samo v mestni občini Ljubljana (MOL) je na centralnem čakalnem seznamu, ki velja do 31. 8. 2013, 1617 otrok prvega starostnega obdobja in 113 otrok drugega starostnega obdobja¹⁹.

Pomoč na domu

Starši se v času, ko skrbijo za svoje otroke, pogosto soočijo tudi s skrbjo za svoje starše (tudi stare starše), ki potrebujejo pomoč pri vsakdanjih opravilih, kar jim še dodatno otežuje usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti. Med ukrepi je tako tudi (plačljiva) pomoč na domu, ki jo je konec leta 2010 po podatkih Inštituta RS za socialno varstvo (IRSSV) koristilo 6.575 oseb, med katerimi

¹⁸ Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2010. *Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev*. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/druzina_storitve_raziskava_konc_poroc.pdf (7. junij 2012).

¹⁹ MOL. 2012. *Vrtci – novo šolsko leto*. Dostopno na: <http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/v-srediscu/73284/detail.html> (21. junij 2012).

prevladujejo ženske (76 %) in starejši nad 80 let (56 %). Povprečna cena storitve pomoči na domu znaša 4,42 €/h (ob sobotah 5,4 €/h, ob nedeljah pa 6,4 €/h).

Ali predlog politike vpliva na položaj ter vloge žensk in moških na področjih, kjer je neenakost med spoloma najbolj očitna?

Dostopnost vrtcev in vključenost otrok vanje pozitivno vpliva na **zaposlitvene možnosti** ter **karierni in poklicni razvoj** staršev, predvsem pa spodbuja zaposlenost žensk, kar ima vpliv na izboljšanje njihovega **finančnega položaja** in večjo **ekonomsko neodvisnost**. Vsem otrokom, ne glede na spol in ostale osebne okoliščine, je potrebno zagotoviti možnost socializacije in vzgoje izven družinskega okolja. Vrtec in kasneje šola sta pomembna dejavnika, ki omogočata **socializacijo** in **socialno mobilnost** otrok. Na podlagi podatkov lahko rečemo, da je pri dečkih stopnja socialne vključenosti višja, saj je le teh tudi številčno več vključenih v to obliko organiziranega varstva. Dnevno varstvo otrok vpliva tudi na lažje **usklajevanje družinskega in poklicnega življenja**. Nekateri vrtci delovni čas (predvsem jutranji) prilagajajo tudi potrebam staršev. *Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev* iz leta 2010 pokazala, da delovni čas vrtca ustreza večini staršev (93,8 %).

Kako preoblikovati predlog politike, ki bo spodbujal enakost spolov?

Kljub temu, da je vključenost otrok v vrtce v Sloveniji visoka, morajo biti ukrepi oblikovani na način, da bodo spodbujali in povečevali varstvo otrok v vrtcih ter s tem pripomogli k lažjemu usklajevanju družinskih in poklicnih obveznosti. Finančna nadomestila (t. i. *voucher*) za primer, ko otrok ne dobi mesta v vrtcu, lahko v času gospodarske krize spodbudijo nezaposlenost žensk zaradi varstva otrok. Z vidika načela enakosti spolov obstaja nevarnost, da se sčasoma ženske izrine s trga dela, zaradi katerega bi ženske postale ekonomsko odvisne od svojih partnerjev. Posledično pa varstvo otrok na domu onemogoča otrokom možnost socializacije in druženja s sovrstniki. V primeru, da mest v vrtcu ni dovolj, bi bilo ukrep potrebno preoblikovati tako, da bi se zagotovila druga oblika varstva, in sicer v obliki storitve, kot alternativa dnevni varstvu otrok v vrtcu, in ne v obliki finančne pomoči. S tem, ko država ponudi določeno storitev (v tem primeru varstvo otrok, ki niso dobili mesta v vrtcu), ustvari tudi nova delovna mesta.

Za lažje usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti staršev bi bilo staršem v pomoč tudi organizirano popoldansko in večerno varstvo ter varstva ob vikendih. Kot primer dobre prakse lahko izpostavimo Finsko, kjer imajo starši pravico do dnevnega varstva po koncu porodniškega ali

starševskega dopusta. Starši pri občini zaprosijo za mesto v vzgojnem okolju ter obliko storitve (na primer varstvo v vzgojno-varstvenih družinah, institucionalno varstvo, zasebni varuhi), nato se občina odloči, katero obliko storitve bo družini ponudila. Ponudba se prilagaja potrebam staršev, pri čemer imajo starši možnost varstva ponoči in ob vikendih. Na Finskem je mogoče otroke vključiti v vrtec pri 10 mesecih (porodniški dopust traja 43 tednov). Bolj prilagodljivi predšolski sistem ima tudi Švedska. Na Švedskem je zakonsko urejeno, da morajo občine zagotoviti mesto vsem otrokom, od prvega leta starosti do vpisa v šolo. Občina mora mesto zagotoviti v roku treh ali štirih mesecev po prejemu vloge, in sicer brez izjeme. Poleg tega imajo na Švedskem tudi tako imenovane odprte vrtce, ki so namenjeni otrokom, katerih starši so doma in niso vključeni v nobeno institucijo predšolske vzgoje. Varovanje na domu pa na Švedskem poteka enako kot v drugih oblikah institucionalne predšolske vzgoje²⁰.

Starše, ki morajo skrbeti za pomoči potrebne sorodnike, bi razbremenila tudi dobra mreža (brezplačne) pomoči na domu. Skrb za starejše, ki jo v večini prevzamejo ženske, ne pomeni le dodatno obremenjenost družine, ampak tudi finančno obremenitev družinskega proračuna. V tujini obstaja kar nekaj primerov dobre prakse, ki finančno ne posegajo v družinski proračun niti niso dragi za državo. V Avstriji je potekal projekt *Nastanitev v zameno za pomoč*, ki ga je izvajalo društvo ostarelih GEFAS ter združenje študentk in študentov Univerze v Gradcu. Starejši, ki živijo v večjih stanovanjih, so študentkam in študentom zagotovili sobo v zameno za njihovo pomoč pri vsakdanjih opravilih. Alternativa oskrbi starejših, ki se prav tako izvaja v Avstriji, je tudi nastanitev pomoči potrebne osebe na kmetijo k oskrbniški družini, ki jo ima slednja v lasti. Za pridobitev dovoljenja mora družina pridobiti certifikat ter izpolniti določene pogoje (ločena in lahko dostopna soba, prost dostop do vrta in drugo). Na področju oskrbe starejših ima velik potencial informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT), ki nudi informacijsko podporo oskrbovalkam in oskrbovalcem, oskrbovanim osebam pa poveča avtonomijo in varnost. Pri tem mislimo predvsem na učenje preko interneta (ang. *e-learning*), pametno domačo tehnologijo, sisteme nadzovanja (tako imenovan tele-alarm), delo od doma (ang. *e-work*), avtomatske postelje, vrata in podobno. Tako je na primer s pomočjo alarmnih celic, ki so nameščene v stanovanju, oskrbovanim osebam (predvsem dementnim) omogočena mobilnost, hkrati pa je njegov položaj v stanovanju poznan, kar razbremeni skrb oskrbovalk / oskrbovalcev²¹.

²⁰ Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. 2009. *Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vrtcih*. Dostopno na: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/zakonodaja/Veljavni/Vrtci/Zakon_o_vrtcih_23_11_09.pdf (25. julij 2012).

²¹ Simona Hvalič Touzery. 2007. *Primeri inovativnih in dobrih praks pomoči onemoglim starim ljudem in njihovim oskrbovalcem v državah Evropske unije*. Dostopno na: <http://www.inst-antonatrstenjaka.si/slike/484-1.pdf> (25. julij 2012).

Delo, zaposlitev, zaposlovanje

Družinska politika na področju dela, zaposlitve in zaposlovanja stremi predvsem k možnosti usklajevanja družinskih in poklicnih obveznosti (obeh) staršev. **Cilj** je torej reševanje problema porabe in delitve časa, uveljavljanje enakih možnosti spolov, upoštevanje družinskih potreb v poklicnem življenju ter usklajevanje potreb družinskega življenja in starševske odgovornosti s poklicnimi aktivnostmi staršev.

Ukrepi, ki prispevajo k doseganju zgornjega cilja, so naslednji:

Porodniški dopust, dopust za nego otroka ter nadomestilo izgubljenega zaslužka za čas tega dopusta

Pravica do porodniškega dopusta ter dopusta za nego in varstvo otroka v Sloveniji traja 365 dni oziroma 1 leto. Porodniški dopust (prvih 105 dni) je pravica matere, ki v tem času prejema 100 % nadomestilo plače. Dopust za nego in varstvo otroka (ostalih 260 dni) si starša lahko delita.

Pravica do različnega delovnega časa za starše z majhnimi otroki do 3 let

Po Zakonu o delovnih razmerjih²² imajo starši pravico do krajšega delovnega časa, do 3. leta otrokove starosti. Krajši delovni čas se šteje v zavarovalno dobo kot polni delovni čas, kar pomeni, da se v tem obdobju prizna polna pokojninska doba.

Pravica do nadomestila zaradi nege ožjega družinskega člana

Po Zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju²³ traja pravica do nadomestila zaradi nege ožjega družinskega člana, s katerim zavarovanec živi v skupnem gospodinjstvu, v posameznem primeru do največ 7 delovnih dni. Za otroke do 7. leta starosti ali starejšega otroka s težjimi ali težkimi motnjami v telesnem in duševnem razvoju pa do 15 delovnih dni. Zdravniška

²² Zakon o delovnih razmerjih – ZDR, sprejet s strani Državnega zbora 24. Aprila 2002, v veljavi od 1. januarja 2003. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO1420.html (25. julij 2012).

²³ Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju – ZZVZZ, sprejet s strani Državnega zbora RS 12. februarja 1992, v veljavi od 1. marca 1992. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO213.html (25. julij 2012).

komisija izjemoma podaljša trajanje pravice do nadomestila. Višina nadomestila za nego ožjega družinskega člana znaša 80 % osnove (povprečne mesečne plače).

Polno socialno zavarovanje v primeru delne zaposlitve ali začasne prekinitve z dela, zaradi nege in skrbi za majhnega otroka in nege ter skrbi za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju

Za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju izda Komisija za razvrščanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju posebno mnenje, na podlagi katerega upravičena oseba koristi to pravico.

Plačilo prispevkov v primeru štirih ali več otrok

V primeru, da eden od staršev zapusti trg dela²⁴ zaradi nege in varstva štirih ali več otrok, ima pravico do plačila prispevkov za socialno varnost od minimalne plače, in sicer do dopolnjenega 10. leta starosti najmlajšega otroka.

Spremembe na področju trga dela

Sprememba zakonodaje (ZUJF) na področju trga dela bo imela vpliv predvsem na finančni položaj družin oziroma bo znižala družinski proračun v času odsotnosti z dela zaradi starševstva:

- V času porodniškega dopusta (prve 3 mesece) bodo matere prejemale 100 % porodniško nadomestilo, v času dopusta za nego in varstvo otroka (preostalih 9 mesecev) pa bo tisti od staršev, ki bo pravico koristil, prejemal 90 % nadomestilo.
- Nadomestilo v času dopusta za nego in varstvo otroka ne sme biti nižje od 763 € in ne višje od 2-kratnika povprečne plače (1880 € neto mesečno).

Katere so ciljne skupine žensk in moških, ki jim je predlog politike namenjen?

Ciljna skupina so enostarševske in dvostarševske družine, pri čemer so ukrepi namenjeni zaposlenim ženskam in moškim z otrokom / otroki.

²⁴ Oseba zapusti trg dela, če ji preneha delovno razmerje (sporazumna razveljavitev ali odpove pogodbe o zaposlitvi z njene strani) oziroma, če je na lastno zahtevo izbrisana iz registra brezposelnih oseb.

Kakšne so razlike glede položaja ter vlog žensk in moških na področju, na katerega predlog politike neposredno posega?

Pri ukrepih, ki se navezujejo na zaposlovanje, je najprej nujno omeniti razlike v stopnji zaposlenosti ter doseženi stopnji terciarne izobrazbe med spoloma.

Stopnja terciarnega izobraževanja

V Sloveniji ima terciarno izobrazbo 24,3 % žensk in 16,4 % moških.

Tabela: Stopnja terciarnega izobraževanja, po spolu

Terciarno izobraževanje	Ženske	Moški
EU-27	23,8 %	21,7 %
Slovenija	24,3 %	16,4 %

Vir: Eurostat – *Tertiary education graduates*, 2010

Stopnja zaposlenosti

Stopnja zaposlenosti staršev, starih od 25 do 49 let, je v Sloveniji višja kot stopnja zaposlenosti oseb iste starostne skupine, brez otrok. Leta 2010 je bilo zaposlenih 84,9 % žensk z otroki (starimi do 12 let) ter 94,1 % moških z otroki (starimi do 12 let). Stopnja zaposlenosti staršev v Sloveniji je precej nad povprečjem EU-27.

Tabela: Stopnja zaposlenosti oseb, starih od 25 do 49 let, brez otrok

Stopnja zaposlenosti oseb (25-49 let) brez otrok	Ženske	Moški
EU-27	76,8 %	81,0 %
Slovenija	83,0 %	81,9 %

Vir: Eurostat, 2010

Tabela: Stopnja zaposlenosti oseb, starih od 25 do 49 let, z otroki (do 12 let)

Stopnja zaposlenosti oseb (25-49 let) z otroki (do 12 let)	Ženske	Moški
EU-27	64,7 %	89,7 %
Slovenija	84,9 %	94,1 %

Vir: Eurostat, 2010

Stopnja zaposlenosti žensk in moških je odvisna tudi od števila otrok. Leta 2009 je bila po podatkih Eurostat stopnja zaposlenosti žensk (starih od 25 do 54 let) brez otrok v Sloveniji 78,5 %. Stopnja zaposlenosti žensk z otroki narašča do 2. otroka (84,8 % z enim otrokom, 89,1 % z dvema otrokoma), kar je tudi ena izmed posebnosti Slovenije. Stopnja zaposlenosti žensk s tremi otroki je nižja, a še vedno precej visoka v primerjavi s povprečjem EU-27, in znaša 79,3 %. Stopnja zaposlenosti moških (starih od 25 do 54 let) z otroki je v splošnem višja kot pri ženskah. Stopnja zaposlenosti moških z enim otrokom je 90,0 %, z dvema otrokoma 93,7 %, s tremi ali več otroki pa 89,5 %.

Tabela: Stopnja zaposlenosti žensk in moških (od 25 do 54 let), glede na število otrok

Stopnja zaposlenosti oseb starih od 25 do 54 let	Ženske brez otrok	Ženske z 1 otrokom	Ženske z 2 otrokoma	Ženske s 3 ali več otrok	Moški brez otrok	Moški z 1 otrokom	Moški z 2 otrokoma	Moški s 3 ali več otrok
EU 27	75,8 %	71,3 %	69,2 %	54,7 %	80,3 %	87,4 %	90,6 %	85,4 %
Slovenija	78,5 %	84,4 %	89,1 %	79,3 %	80,5 %	90,0 %	93,7 %	89,5 %

Vir: Eurostat, 2009

Delo s krajšim delovnim časom

Zaradi starševstva, po podatkih raziskave *Enakost spolov v družinskem življenju in partnerskih odnosih*, več žensk (1,1 %) kot moških (0,2 %) dela s krajšim delovnim časom. Med materami, ki delajo s krajšim delovnim časom, jih je 14,1 % moralo izbrati takšno obliko dela, ker niso našli ustreznega / cenovno dostopnega varstva za otroka.

Koriščenje starševskega dopusta, očetovskega dopusta

Starši imajo pravico do starševskega dopusta. Trimesečni porodniški dopust je namenjen pripravi na porod, zaščiti in negi materinega in otrokovega zdravja, zato ga, razen pod izjemnimi pogoji, koristijo ženske. Po podatkih Ankete o delovni sili (SURS, 2010) je trimesečni porodniški dopust pa 90 % mater²⁵. Dopust za nego in varstvo otroka je pravica, ki si jo starša lahko delita. Med osebami, ki so izrabile dopust za nego in varstvo otroka je bilo 7 % moških²⁶ in 93 % žensk (SURS, 2010). Očetovski dopust pa je izključna pravica očetov. Za prvih 15 dni očetovskega dopusta država zagotavlja

²⁵ Upoštevane so vse matere, ne glede na zaposlitveni status. Torej tudi tiste, ki do porodniškega dopusta niso upravičene.

²⁶ Pri koriščenju dopusta za nego in varstvo otroka je SURS zanimal le, če so očetje koristili dopust za nego in varstvo otroka, pri tem pa niso specifikirali dolžine trajanja dopusta oziroma ali so očetje ta dopust koristili v celoti ali so si ga delili z materjo.

očetovsko nadomestilo, za ostale dni pa plačilo prispevkov za socialno varnost od minimalne plače. 15-dnevni očetovski dopust je ob rojstvu najmlajšega otroka v gospodinjstvu izrabilo 75 % očetov (SURS, 2010). *Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke* (2010) je spraševala o razlogih, zakaj niso očetje koristili več očetovskega dopusta. Anketirani so (med drugim) navedli, da si več neplačanega dopusta finančno niso mogli privoščiti in da delodajalec temu ni bil naklonjen. Nekateri anketirani so menili, da ne morejo biti koristni pri negi majhnega otroka ali pa bi jih sodelavci, prijatelji, znanci zasmehovali.

Odsotnost z dela v času bolezni otroka

Razlike med spoloma se kažejo tudi v odsotnosti z dela zaradi bolezni otroka / otrok. Starši imajo pravico do koriščenja bolniškega staleža in imajo pravico do nadomestila zaradi nege ožjega družinskega člana. Koriščenju bolniškega staleža zaradi nege družinskega člana je še vedno v domeni mater. Po podatkih Inštituta za varovanje zdravja so pravico do bolniškega staleža zaradi nege družinskega člana matere koristile v 99.224 primerih (79,9 %), moški pa v 24.932 primerih (20,1 %)²⁷. Podatek, da ženske v večji meri koristijo pravico do bolniškega staleža v primeru bolezni otroka, je povezan tudi s podatkom, da je veliki večini žensk (90,0 %) zelo pomembno, da na delovnem mestu nimajo težav s koriščenjem te pravice. Ta dejavnik je pomemben nižjemu deležu moških (74,2 %), kar izhaja iz prepričanja, da matere bolje poskrbijo za bolnega otroka kot očetje (*Raziskava Enakost spolov v družinskem življenju in partnerskih odnosih*, 2012).

Delitev gospodinjskih opravil in poraba časa

Razlike med spoloma na področju neplačanega dela je pokazala *Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke* iz leta 2010. Približno petina očetov je aktivno vključena v pripravo obrokov hrane za otroka in oblačenje otrok, več kot polovica moških pa je vključenih v igranje ali kakšno drugo aktivnost z otrokom. Praviloma velja, da bolj ko aktivnost sodi v nego otroka, tem manj pogosto jo moški opravljajo. Tradicionalna delitev vlog po spolu se je pokazala tudi na področju gospodinjskih opravil. Bolj ko je neko gospodinjsko opravilo tradicionalno manj žensko oziroma bolj moško, ga v večji meri opravljajo moški. V domeni žensk so torej vsakodnevna opravila, kot je čiščenje, pranje, likanje, kuhanje in nakupovanje osnovnih živil. Moški pa v glavnem opravljajo manjša popravila v stanovanju / hiši in vrtnarijo, torej opravila, ki se jih opravlja občasno. Po podatkih

²⁷ Inštitut za varovanje zdravja. 2010. *Bolniški stalež*. Dostopno na: <http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=46&pi=5& 5 id=52& 5 PageIndex=1& 5 groupId=185& 5 newsCategory=& 5 action=ShowNewsFull&pl=46-5.0>. (26. april 2012).

Ankete o porabi časa ženske porabijo za gospodinjstvo in družino povprečno 4,5 ure dnevno, moški pa 3,5 ure dnevno²⁸. Kar zadeva prosti čas, so moški v običajnem tednu v letu 2010 za prosti čas porabili 27 ur, ženske pa 21 ur. Po podatkih Evropske raziskave o kakovosti življenja iz leta 2007 je pokazala, da je v gospodinjsko delo v Sloveniji dnevno vključenih 89 % žensk in 55 % moških, kar je pri obeh spolih nad povprečjem EU 27.

Tabela: Dnevna vključenost v gospodinjsko delo²⁹, 2007

	Ženske	Moški
EU-27	80 %	48 %
Slovenija	89 %	55 %

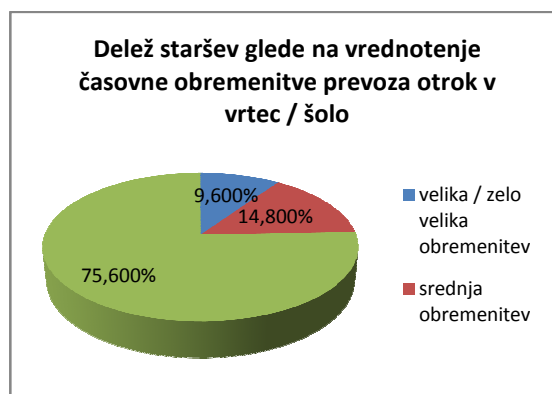
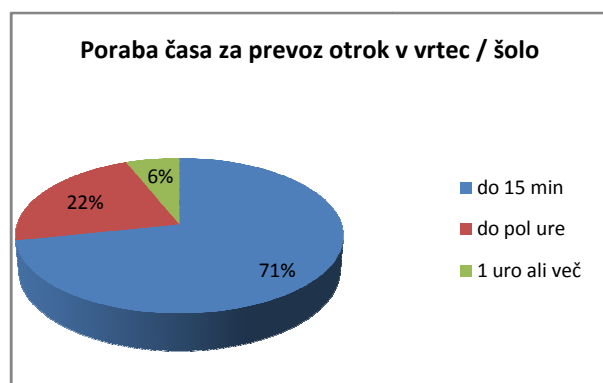
Vir: Evropska raziskava o kakovosti življenja 2007, Eurofound

Prevoz otrok v vrtec / šolo

Pri prevozu otrok v vrtec ali šolo prevladujejo ženske. Po podatkih *Raziskave o potrebah družin po različnih oblikah storitev*³⁰ iz leta 2010 otroke v vrtec ali šolo pridejo iskat mame v 32,5 % primerih, očetje pa v 9,8 %. Spremljevanje otrok v vrtec ali šolo predstavlja za 9,6 % staršev veliko ali zelo veliko časovno obremenitev.

Graf: Poraba časa za prevoz otrok

Graf: Časovna obremenitev prevoza otrok

Vir: Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev (MDDSZ, 2010)

²⁸ SURS. 2011b. *Usklajevanje družinskega in poklicnega življenja, 2010*. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3821 (26. april 2012).

²⁹ Domače delo vključuje skrb za in izobraževanje otrok, kuhanje in gospodinjska opravila, skrb za starejše/druge pomoči potrebne družinske člane/članice.

³⁰ Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2010. *Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev*. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/druzina_storitve_raziskava_konc_poroc.pdf (26. april 2012).

Ali predlog politike vpliva na položaj ter vloge žensk in moških na področjih, kjer je neenakost med spoloma najbolj očitna?

Ukrepi imajo največji vpliv na **finančni položaj** družin. Kot že omenjeno, ukrepi, ki spodbujajo zaposlenost žensk, omogočajo ženskam večjo **ekonomsko neodvisnost**. Poleg tega pa nadomestila, v času odsotnosti z dela, ženskam omogočijo **socialno varnost**. V zvezi z nadomestilom v času dopusta za nego in varstvo otroka je potrebno opozoriti na znižanje le tega, ki ima lahko negativne posledice na finančni položaj žensk. Kljub temu, da si dopust za nego in varstvo otroka starša lahko delita, to pravico še vedno v največji meri koristijo matere, zato bodo ženske bolj občutile posledice tega ukrepa. Hkrati lahko na podlagi podatka o plačni vrzeli predpostavljamo, da bo znižanje nadomestila v času dopusta za nego in varstvo otroka vplivalo tudi na zmanjšanje števila parov, ki si delijo omenjen dopust. V kolikor si partnerja dopust za nego in varstvo otroka delita, ima znižano nadomestilo večje posledice na družinski proračun, v primeru, ko moški prejema višjo plačo. Takšen ukrep tako ne spodbuja delitve tega dopusta med oba starša.

V primeru bolezni otroka pravica do koriščenja bolniškega staleža pozitivno vpliva na **usklajevanje družinskega in poklicnega življenja**. Na razlike v **porabi časa** močno vpliva tradicionalna delitev dela, kar kaže tudi podatek, da ženske opravijo več vsakodnevnih gospodinjskih opravil, ki vključujejo predvsem skrb za otroke. Ženske imajo zaradi starševstva večje težave pri iskanju zaposlitve, kar vpliva na njihov **poklicni in karierni razvoj**. Po podatkih raziskave *Starši med delom in družino* (2005) so skoraj vsako 4. anketirano osebo delodajalci spraševali o načrtih glede otrok pri pogovorih o zaposlovanju ali napredovanju. S težavo pri iskanju službe zaradi načrtovanega starševstva ali starševskih obveznosti se v večji meri soočajo ženske (22 %) kot moški (3 %). 2 % staršev je imelo izkušnje s podpisom pogodbe o soglasni prekinitvi delovnega razmerja zaradi morebitnega starševstva. Matere se soočajo tudi s težavami kot je onemogočena zaposlitev na zaželenem delovnem mestu (18 %), onemogočeno napredovanje (10 %) ter dodelitev nižjega delovnega mesta, ne da bi to želele (5 %). Omeniti je potrebno tudi **izobrazbeno raven in poklicno usposobljenost**. Kljub povprečno daljši odsotnosti z dela zaradi starševstva, so ženske v povprečju bolj izobražene kot moški.

Kako preoblikovati predlog politike, da bo spodbujal enakost spolov?

Ukrepi na področju trga dela in zaposlovanja imajo z vidika načela enakosti spolov dober namen. Kljub temu podatki kažejo, da skrb za otroke še vedno v večji meri prevzemajo ženske. Zato se

pojavi vprašanje, kako spodbuditi očete, da bi v večji meri prevzemali obveznosti za skrb otrok. K spreminjanju miselnosti in večjemu vrednotenju skrbi za nego in varstvo otrok s strani očetov bi spodbujale kampanje, s katerimi bi se starše tudi informiralo o njihovih pravicah ter namenu in ciljnih koriščenjih teh pravic (na primer očetovski dopust). Informiranje o pravicah bi med drugim lahko potekalo tudi v šolah za starše. Problem, ki ga med drugim pokazala *Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke* (2010) je, da starši ne vedo, da si dopust za nego in varstvo (9 mesecev) partnerja lahko delita. 29 % anketiranih oseb za možnost delitve dopusta za nego in varstvo otroka ni vedela, med njimi pa prevladujejo moški. Za pravico do dela s krajšim delovnim časom do 3. leta starosti otroka je vedela dobra polovica (53 %) anketiranih oseb. Bolj seznanjeni (86 % anketiranih oseb z otroki) so starši s pravico do očetovskega dopusta. Težava, s katero se soočajo starši, je tudi neprilagodljivost pri odločanju o koriščenju dopusta za nego in varstvo otroka, saj jo je potrebno napovedati precej časa vnaprej. Z vidika delodajalca je to sicer dobro, z vidika staršev in spodbujanja aktivnega očetovstva pa malo manj. Več prilagodljivosti z obeh strani bi bilo na tem področju vseeno potrebno, tako da bi ta pozitivno vplivala na večjo delitev pravice, hkrati pa ne bi pomenila prevelike preobremenitve za delodajalce.

Eden od predlogov, kako preoblikovati ukrepe politike, je tudi, da bi imel vsak od staršev pravico koristiti 4 mesece starševskega dopusta, od katerega mora biti 1 mesec neprenosljiv. S tem bi očete aktivirali v koriščenje starševskega dopusta, vsaj za obdobje 1 meseca. Časovno zmanjšanje starševskega dopusta bi spodbudilo potrebo po reorganizaciji vrtcev na način, da bi otroke lahko vključili v vrtce že pred 11. mesecem starosti. Preoblikovane ukrepe bi bilo potrebno predstaviti javnosti na način, da se ženske ne bi imele občutek, da se ji nekaj jemlje, ampak da gre za pozitivne ukrepe. Pozitivne posledice spodbujanja aktivnega očetovstva bodo ženske občutile predvsem na področju usklajevanja družinskega in poklicnega življenja ter poklicnega in kariernega razvoja.

Kot primer dobre prakse na področju koriščenja starševskega dopusta lahko izpostavimo Islandijo³¹, ki je leta 2000 močno reformirala to področje. Starševski dopust se je podaljšal s 6 na 9 mesecev, starši pa so v tem času prejeli 80 % nadomestilo povprečne plače. Ključna sprememba je bila razdelitev starševskega dopusta na tri dele. Tri mesece pravico koristi izključno mati, tri mesece izključno oče, tri mesece pa si starša starševski dopust delita. Kljub temu je razlika, ali je mati

³¹ Organisation of exchange of good practices on gender equality. 2008. Seminar reports: *The Parental Leave System in Iceland*. Dostopno na: https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:mEJgvt4ilqQJ:ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId%3D2265%26langId%3Den+parental+leave+good+practices+gender+equality&hl=sl&gl=si&pid=bl&srcid=ADGEEsg0TplOob3mExL8uWSri0tbHsVugCjV16sStNM9GY8_3QJ0xN1TxznU9kplA1Z154WUoSggvT9QIa8vRdZBCBlN1jf0Qij5xKTellH1zhf_UhQFHwbpRA2nUtSQtl7jOh1FhqBH&sig=AHIEtbRvCMMmVDx71UdRcHrMkhgk2hm3hw (27. julij 2012).

zaposlena v javnem ali zasebnem sektorju. Ženske, zaposlene v javnem sektorju so starševski dopust lahko podaljšale, vendar se jim je v skladu s tem znižal prejemek. Starševski dopust se lahko koristi tudi po delih, najkrajša enota trajanja pa je 14 dni (do 18. meseca starosti otroka). Starši imajo poleg tega tudi pravico do neplačanega starševskega dopusta, in sicer v trajanju 13 tednov (do 8. leta starosti otroka).

Pozornost je potrebno nameniti tudi pravici do dela s krajšim delovnim časom (za otroke do 3. leta starosti). Prvič, izkušnje centrov za socialno delo kažejo, da so imele ženske, ki so se odločile za delo s krajšim delovnim časom zaradi starševstva, težave s pogodbami o zaposlitvi. Delodajalci so jim spremenili pogodbe za nedoločen čas v pogodbe za določen čas za čas koriščenja pravice do dela s krajšim delovnim časom. In drugič, delodajalci v zasebnem sektorju so koriščenju te pravice manj naklonjeni, saj jih je po zakonu potrebno obvestiti le 30 dni pred začetkom koriščenja te pravice, kar za marsikaterega delodajalca predstavlja problem.

Eden od predlogov preoblikovanja ukrepa, je vezan tudi na pravico do plačila prispevkov za enega starša s 4 ali več otroki do dopolnjenega 10. leta najmlajšega otroka. Da bi se spodbudila zaposlenost žensk z več otroki, bi bilo to pravico potrebno vezati na predhoden zaposlitveni status.

Kot že omenjeno, se je pri ukrepih s področja družinske politike in trga dela potrebno upoštevati tudi vidik delodajalcev. V kolikor si partnerja delita dopust za nego in varstvo otroka, se breme med delodajalca očeta in delodajalca matere enakomerno porazdeli. Zavedati se moramo, da ženske postajajo vedno bolj rizična delovna sila, tudi in v večji meri zaradi večjega prevzemanja bremen starševstva. Ženskam bodo tako ostale le še prekarne oblike zaposlitev, torejčasne oblike dela, za določen čas, in ki ne zagotavljajo socialne varnosti, osebe pa nenehno pehajo v brezposelnost.

Stanovanjsko gospodarstvo

Ukrepi s področja stanovanjskega gospodarstva pomembno vplivajo na kvaliteto življenja družin, na njihovo nastajanje in funkcioniranje. **Cilj** ukrepov je zagotavljanje kakovosti življenja družin, njihovega nastanja ter funkcioniranje oziroma ustvarjanje pogojev za opravljanje ekonomskih, reprodukcijskih, emocionalnih in socializacijskih funkcij družin z razreševanjem stanovanjskih vprašanj družin in ustvarjanjem pogojev za pridobivanje stanovanj.

S področja stanovanjskega gospodarstva so za družine pomembni predvsem naslednji **ukrepi**:

Posojila z ugodnimi pogoji za mlade družine, družine z več otroki in za ekonomsko ogrožene družinske člane

Kot ugodne pogoje posojil se smatrajo nižja obrestna mera, daljši odplačilni roki ter manjša lastna udeležba.

Zagotavljanje primernih stanovanjskih standardov za družine

Med stanovanjske standarde spada velikost primerne stanovanja oziroma stanovanjske hiše, ki je odvisna od števila oseb, ki imajo na naslovu stanovanja stalno prebivališče in na tem naslovu tudi dejansko prebivajo.

Tabela: Primeri velikosti primerne stanovanja oziroma stanovanjske hiše

Tip družine	Velikost (m ²)
1-članska družina	60
2-članska družina	90
3-članska družina	110
4-članska družina	130
5-članska družina	150
6-članska družina	170

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2012

Subvencioniranje najemnin socialno ogroženim družinam

Pravico do subvencije najemnine lahko uveljavlja najemnik v neprofitnem stanovanju, bivalni enoti (namenjeni začasnemu reševanju stanovanjskega vprašanja socialno ogroženih oseb), namenskem najemnem stanovanju (na primer oskrbovana stanovanja), tržnem stanovanju in hišniškem stanovanju.

Spremembe na področju stanovanjske politike

Spremembe zakonodaje (ZUJF) so povzročile:

- Ukinitve subvencij mladim družinam in subvencioniranja tržnega najema v celoti (tudi subvencioniranje mladih družin, ki so že prejele subvencije v letih med 2006 in 2011).
- Ukinitve varčevanja v nacionalni stanovanjski varčevalni shemi (zagotavlja se le do realizacije vseh tistih varčevalnih pogodb, ki so bile sklenjene do uveljavitve ZUJF).

Katere so ciljne skupine žensk in moških, ki jim je predlog politike namenjen?

Ciljna skupina so starši v mladih družinah, starši v družinah z več otrok ter starši v ekonomsko ogroženih družinah.

Kakšne so razlike glede položaja ter vlog žensk in moških na področju, na katerega predlog politike neposredno posega?

Na področju stanovanjskega gospodarstva nas zanimajo podatki o možnostih staršev za reševanje stanovanjskega problema ter zagotavljanje kakovostnega bivanja družin.

Lastništvo stanovanj in stanovanjski stroški

Podatki registrskega popisa 2011 kažejo, da je v Sloveniji večina stanovanj v lasti fizičnih oseb (92,4 %). 77 % stanovanj je lastniških (lastnik živi v stanovanju), 9 % najemnih, 14 % stanovanj spada pod drugo lastništvo (so uporabniki). 7,4 % prebivalstva živi v najemnih stanovanjih (od tega 70 % v neprofitnem, 20 % tržnem, 7 % službenem, 3 % namenskem). Največ tržnih najemnikov je starih od 30 do 35 let, žensk in moških je približno enako.

Po podatkih raziskave *Enakost spolov v družinskem življenju in partnerskih odnosih* je med lastniki stanovanj približno 15 % žensk, 22 % moških, v 45 % sta lastnika oba partnerja, 18 % stanovanj pa je v lasti staršev enega ali drugega partnerja. V primerih, ko sta lastnika stanovanja oba partnerja in s celotnim denarjem ne upravljata skupaj, si partnerja stroške stanovanjskega kredita najpogosteje enakomerno razdelita (50 %), ženske ga odplačujejo v približno 9 %, moški pa v 32 %, v 9 % vsak plačuje svoj del.

Podatki portala Eurostat kažejo, da v Sloveniji 8,5 % lastnikov / lastnic stanovanj odplačuje stanovanjski kredit. Poudariti je pomembno, da ima v Sloveniji 20 % gospodinjstev težko ali zelo težko shaja s svojimi dohodki ter da jih 14 % zamuja s plačili stanovanjskega posojila, najemnine in drugih stanovanjskih stroškov.

Reševanje prvega stanovanjskega problema mladih družin

Stanovanjski sklad RS je mladim družinam namenjal subvencije za reševanje prvega stanovanjskega problema, in sicer v obliki letnega izplačila zneska subvencije za nakup, gradnjo ali obnovo stanovanja ter subvencije tržnega najema. Število upravičenih mladih družin za subvencije za reševanje prvega stanovanjskega problema je od uvedbe leta 2006 strmo naraščalo. Leta 2012 je novo sprejeta zakonodaja v celoti ukinila subvencioniranje mladih družin za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja.

Tabela: Število družin, upravičenih do subvencije za reševanje prvega stanovanjskega problema

Leto	Št. upravičenih družin
2006	177
2007	988
2008	2.024
2009	4.249
2010	6.817

Vir: Stanovanjski sklad RS, 2011

Kakovost bivanja

Raziskava Anketa o življenjskih pogojih v opazovanje kakovosti življenja vključuje tudi stanovanjske razmere gospodinjstev. Podatki o gospodinjstvih, ki živijo v neprimernih stanovanjskih razmerah kažejo, da v takih razmerah v večji meri živijo enostarševska gospodinjstva z vsaj enim vzdrževanim otrokom (večinoma matere z otroki).

Tabela: Delež gospodinjstev, ki živijo v neprimernih stanovanjskih razmerah, glede na tip gospodinjstva ter vrsto stanovanjskih razmer in okolje bivanja, 2010

Stanovanjske razmere	Skupaj	Enostarševsko gospodinjstvo z vsaj enim vzdrževanim otrokom	Dva odrasla z vsaj enim vzdrževanim otrokom	Druga gospodinjstva z vzdrževanimi otroki
Slabo stanje stanovanja ³²	33	40	28	36
Neprimerno ogrevano stanovanje ³³	6	7	3	4
Pretemno stanovanje ³⁴	11	21	10	9
Težave s hrupom ³⁵	18	23	14	15
Onesnaženost okolja ³⁶	19	20	17	19
Prisotnost kriminala ³⁷	10	14	9	10

Vir: Statistični urad RS, 2010

Ali predlog politike vpliva na položaj ter vloge žensk in moških na področjih, kjer je neenakost med spoloma najbolj očitna?

Ukrepi s področja stanovanjskega gospodarstva vplivajo na **finančni položaj** in **socialno vključenost** družin in staršev. Iz razpoložljivih podatkov ugotovimo, da večina partnerjev (več kot 60 %) skupaj razpolaga z družinskim denarjem in si tudi enakomerno deli gospodinjske stroške, vključno s stroški plačila stanovanjskega kredita ali najemnine. Kadar gre za družinske skupnosti z dvema staršema, večjih razlik oziroma neenakosti po spolu ni zaznati. Glede finančnega položaja in socialne vključenosti so bolj izpostavljene enostarševske družine (večinoma matere z otroki), tako glede dostopnosti do stanovanj kot tudi zagotavljanja primerne kvalitete bivanja.

Kako preoblikovati predlog politike, da bo spodbujal enakost spolov?

Področje stanovanjske politike je izmed vseh področij najbolj problematično, saj je bil na tem področju narejen najmanjši premik. Za začetek bi bilo potrebno spodbujati ustanovitev najemniškega sklada na državni ravni.

³² Slabo stanje stanovanja – delež gospodinjstev, ki imajo težave s streho, ki pušča, z vlažnimi stenami/temelji/tlemi, s trhlimi okenskimi okvirji ali trhlimi tlemi.

³³ Neprimerno ogrevano stanovanje – delež gospodinjstev, ki si ne morejo privoščiti primerno toplega stanovanja.

³⁴ Pretemno stanovanje – delež gospodinjstev, ki menijo, da je njihovo stanovanje pretemno oziroma ne dobi dovolj dnevne svetlobe.

³⁵ Težave s hrupom – delež gospodinjstev, ki imajo težave s hrupom sosedov ali hrupom z ulice (promet, tovarne, podjetja in drugo).

³⁶ Onesnaženost okolja – delež gospodinjstev, ki imajo težave z onesnaženostjo okolja, umazanijo ali drugimi okoljskimi problemi, ki jih povzročata promet in industrija.

³⁷ Prisotnost kriminala – delež gospodinjstev, ki imajo težave s kriminalom, z nasiljem ali vandalizmom v okolišu, kjer bivajo.

Sklep

Namen analize ukrepov družinske politike je bilo v prvi vrsti ugotoviti, ukrepi družinske politike upoštevajo razlike med ženskami in moškimi ter kako vplivajo na njihov položaj in vloge na ekonomsko-fiskalnem področju, na področju splošnih služb, na področju dela, zaposlitev in zaposlovanja ter na področju stanovanjskega gospodarstva. Posvet s predstavnicami civilne družbe in pristojnih direktorats Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa je doprinesel k predlogom, kako preoblikovati ukrepe, da ne bodo povzročali, ohranjali ali poglobljali neenakosti, ampak bodo prispevali k zmanjševanju in odpravljanju razlik med ženskami in moškimi na področju družinske politike in spodbujali enakost spolov.

Dejstvo je, da razlike med spoloma obstajajo na vseh področjih. Z vidika načela enakosti spolov pa je pomemben predvsem učinek ukrepov za ženske in moške. Analiza ukrepov družinske politike je pokazala, da je večina ukrepov v osnovi dobrih, vendar bi jih bilo potrebno nekoliko preoblikovati na način, da bi spodbujali večjo enakost spolov v družinah.

Analiza ukrepov družinske politike nas je pripeljala do naslednjih ugotovitev in predlogov v razmislek:

1. Ukrepi z ekonomsko-fiskalnega področja vplivajo predvsem na izboljšanje finančnega položaja družin. Podatki kažejo, da družinske prejemke (na primer otroški dodatek, dodatek za nego otroka) v večini uveljavljajo ženske, kar ima pozitiven vpliv na finančni položaj žensk. Kljub temu je sprememba zakonodaje na tem področju povzročila predvsem znižanje višine prejemkov ter zmanjšanje ciljne skupine zaradi uvedbe premoženjskega cenzusa, nove starostne omejitve in podobno. Vse te spremembe bodo torej vplivale na ženske, ki so v večji meri prejemnice družinskih prejemkov. Poleg tega se soočamo s problemom, ko se družinska politika in socialna politika prepletata na način, da družinski prejemki vedno bolj postajajo podobni obliki socialne pomoči. Družine postajajo odvisne od otroškega dodatka, ki ga porabijo za preživetje in ne za lažje vzdrževanje otrok. V ta namen smo predlagali uvedbo univerzalnega otroškega dodatka, ki ga izvaja že nekaj držav članic OECD.
2. Ukrepi s področja družbenih služb in drugih dejavnosti podpirajo delovanje družine in deloma prevzemajo njene funkcije. Podatki kažejo, da za otroke in gospodinjska opravila v večji meri skrbijo ženske, zato je nujno spodbujati večjo vlogo moških v gospodinjstvu. Spodbujanje aktivnega očetovstva bo ženske razbremenilo in pripomoglo k lažjemu usklajevanju poklicnih

in družinskih obveznosti. V družbi se še vedno srečujemo s problemom tradicionalne delitve vlog žensk in moških, kar se še v največji meri odraža prav v družinskem okolju. Premostitev androcentrizma čez noč ni mogoča, zato je potrebno aktivno osveščanje družbe. S spodbujanjem povečevanja vloge moških pri družinskih obveznostih se spodbuja tudi sicer visoka (v primerjavi z ostalimi državami EU) stopnja zaposlenosti mater ter hkrati vključenost otrok v predšolsko vzgojo. Zaradi nezadostnega števila mest v vrtcih bi morali ukrepe usmeriti tudi v druge alternativne oblike varstva otrok.

3. Ukrepi s področja dela so namenjeni predvsem usklajevanju družinskega in poklicnega življenja. Kot že omenjeno podatki kažejo, da skrb za otroke v večji meri prevzemajo ženske. Ženske v večji meri koristijo pravico do bolniškega staleža zaradi nege družinskega člana, ter v celoti izkoristijo starševski dopust, kljub temu, da si to pravico starša lahko delita. Očetje, ki so upravičeni do očetovskega dopusta, to pravico izkoristijo pretežno prvih 15 dni, ko prejemajo polno nadomestilo plače. Potrebno je torej povečati vključenost moških v družinske obveznosti, spodbujati delitev dopusta za nego in varstvo otroka med oba starša, in s tem posledično razdeliti riziko pri zaposlovanju med oba spola. Med predlogi je tako uvedba enega neprenosljivega meseca dopusta za nego in varstvo otroka ter večja prilagodljivost pri delitvi pravice do koriščenja dopusta za nego in varstvo otroka (predvsem krajši rok za napoved dopusta). V vsakem primeru je pri preoblikovanju predlogov pomembno upoštevati tudi vidik delodajalcev.
4. Ukrepi s področja stanovanjskega gospodarstva so namenjeni reševanju stanovanjskega vprašanja družinam. Zaradi pomanjkanja podatkov o strukturi mladih in ekonomsko ogroženih družin na področju stanovanjskega gospodarstva ni bilo mogoče ugotoviti vpliva ukrepov na razlike med spoloma.

Razlike med spoloma so dodatno poglobili prenovljeni ukrepi na področju družinske politike. Analiza ukrepov je namreč pokazala, da so novi ukrepi bolj nenaklonjeni ženskam kot moškim. Zato naj bodo ugotovitve tega dokumenta v pomoč oblikovalkam in oblikovalcem ter odločevalkam in odločevalcem pri nadaljnjem preoblikovanju ukrepov na področju družinske politike.

Viri

Canada Revenue Agency. 2012. *Universal Child Care Benefits*. Dostopno na: <http://www.cra-arc.gc.ca/bnfts/uccb-puge/menu-eng.html> (20. julij 2012).

Hostnik Kališek, Maja. 2011. *Ekonomski položaj družin z vidika davčnih olajšav in družinskih prejemkov – magistrsko delo*. Maribor: Pravna fakulteta.

Inštitut za varovanje zdravja. 2010. *Bolniški stalež*. Dostopno na: http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=46&pi=5&_5_id=52&_5_PageIndex=1&_5_groupId=185&_5_newsCategory=&_5_action>ShowNewsFull&pl=46-5.0. (26. april 2012).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2012. *Raziskava Enakost spolov v družinskem življenju in partnerskih odnosih*.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2010. *Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev*. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/druzina_storitve_raziskava_konc_poroc.pdf (26. april 2012).

Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. 2011. *Family cash benefits*. Več podatkov dostopnih na: <http://www.oecd.org/dataoecd/62/5/41917645.pdf> (17. april 2012).

Organisation of exchange of good practices on gender equality. 2008. *Seminar reports: The Parental Leave System in Iceland*. Dostopno na: https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:mEJgvt4ilqQJ:ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId%3D22265%26langId%3Den+parental+leave+good+practices+gender+equality&hl=sl&gl=si&pid=bl&srcid=ADGEEsG0TPlOob3mExL8uWSri0tbHsVugCjV16sStNM9GY8_3QJ0xN1TxznU9kpIA1Z154WUoSggvT9Qla8vRdZBCBl1jF0Qij5xKTeIH1zhf_UhQFHwbpRA2nUtSQtl7jOh1FhqbH&sig=AHIEtbRvCMMmVDx71UdRcHrMkhgk2hm3hw (27. julij 2012).

Resolucija o temeljnih oblikovanju družinske politike v Republiki Sloveniji, sprejeta s strani Državnega zbora RS 9. Julija 1993. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_RESO13.html (1. junij 2012).

SURS. 2011a. *Anketa o življenjskih pogojih – 2010*. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4178 (26. april 2012).

SURS. 2011b. *Gospodinjstva in družine*. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4029 (1. junij 2012).

Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2002. *Ekonomsko socialni položaj mladih družin v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede – Center za socialno psihologijo.

Zakon o delovnih razmerjih – ZDR, sprejet s strani Državnega zbora 24. Aprila 2002, v veljavi od 1. januarja 2003. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO1420.html (25. julij 2012).

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih – ZSDP, sprejet s strani Državnega zbora RS 21. novembra 2001, v veljavi od 19. decembra 2011. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO1430.html (16. maj 2012).

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev – ZUPJS, sprejet s strani Državnega zbora RS 15. julija 2010, v veljavi od 14. avgusta 2010. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO4780.html (16. maj 2012).

Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju – ZZVZZ, sprejet s strani Državnega zbora RS 12. februarja 1992, v veljavi od 1. marca 1992. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO213.html (25. julij 2012).

Zakon za uravnoteženje javnih financ – ZUJF, sprejet s strani Državnega zbora RS 11. maja 2012. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO6388.html (1. junij 2012).